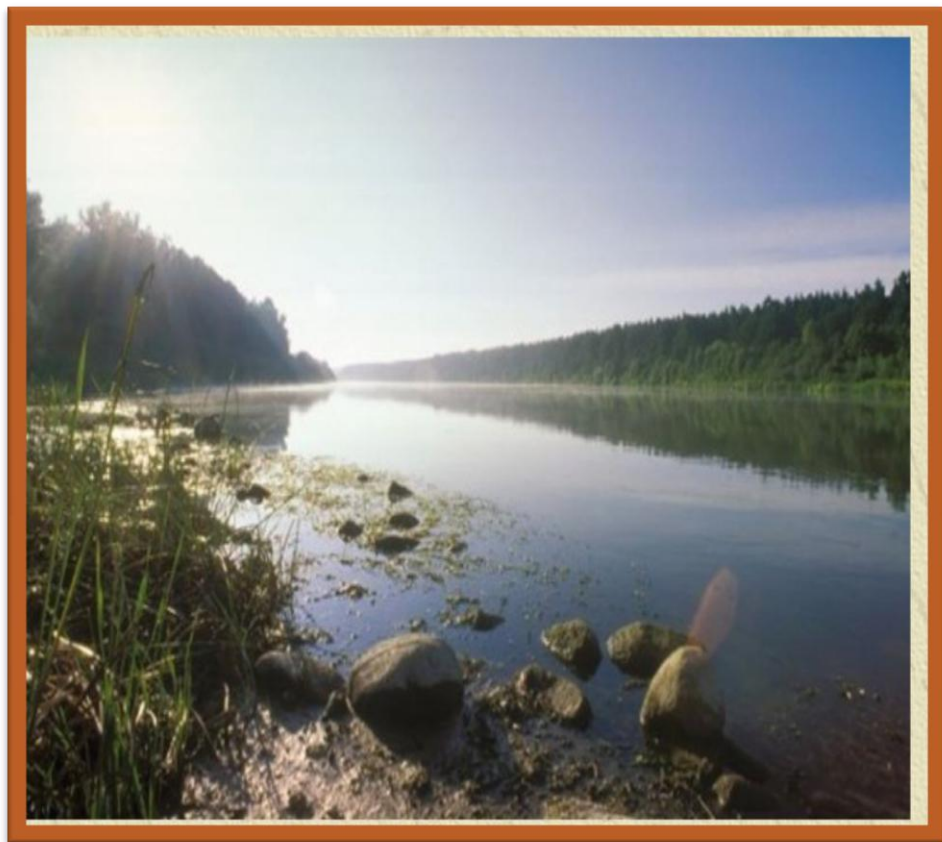

POWIEŚĆ REALISTYCZNA

Nad Niemnem Elizy Orzeszkowej

Geneza *Nad Niemnem*

- Powieść „Nad Niemnem” powstała w 1886 roku podczas pobytu pisarki na wsi, w Michniewiczach. Jak informował prospekt „Tygodnika Powszechnego” na rok 1885, początkowo powieść miała nosić tytuł „Mezaliany”. Głównym wątkiem miało być bowiem małżeństwo Justyny Orzelskiej i Jana Bohatyrowicza, wywodzących się z dwu różnych warstw społecznych. Ostatecznie Orzeszkowa zdecydowała się uczynić motywem przewodnim powieści sprawy ważne dla wielu pokoleń.
- „Nad Niemnem” jest powieścią o szerokim zasięgu społeczno-demokratycznym, co było charakterystyczne dla Orzeszkowej w drugim okresie jej twórczości, przypadającym na lata 1877-1891.

Cechy powieści realistycznej

fabuła

- zasada mimetyzmu (naśladowania rzeczywistości), odzwierciedlania realnego życia; powieść jako „zwierciadło przechadzające się po gościńcu świata” (Stendhal)
- pomijanie tematów uznawanych za brutalne czy wulgarne, takich jak brzydota, choroba, kalectwo, śmierć, erotyzm – konwencja estetyzująca;
- werystyczna szczegółowość opisów;
- wystrzeganie się fantastyki i cudowności;
- zdarzenia prawdopodobne życiowo,
- fabuła uporządkowana chronologicznie w ciąg przyczynowo-skutkowy

- Historia dwóch rodzin: Korczyńskich i Bohatyrowiczów po upadku powstania styczniowego;
- Realia epoki:
  - ścieranie się młodych pozytywistów z przedstawicielami starszego pokolenia oraz młodymi kosmopolitami, walka o nowe idee (Witold kontra Benedykt i Zygmunt)
  - zmaganie się z przeszłością – obraz powstania styczniowego i jego skutki, stosunek pozytywistów do powstania;
  - walka polskiej szlachty o ziemię (Benedykt);
  - historie miłosne (Anzelm i Marta, Benedykt i Emilia, Justyna i Janek);
  - konflikt pokoleń (Witold z ojcem i Zygmunt z matką)
  - Werystyczne zobrazowanie zwyczajów związanych z życiem w dworku i w zaścianku, np. opis żniw

Cechy powieści realistycznej

czas i miejsce akcji

Skonkretyzowane:

- czas historyczny;
- autentyczne miejsca, dbałość o szczegóły topografii;
- często miejscem akcji jest wielkie miasto, ale zdarza się i prowincja.

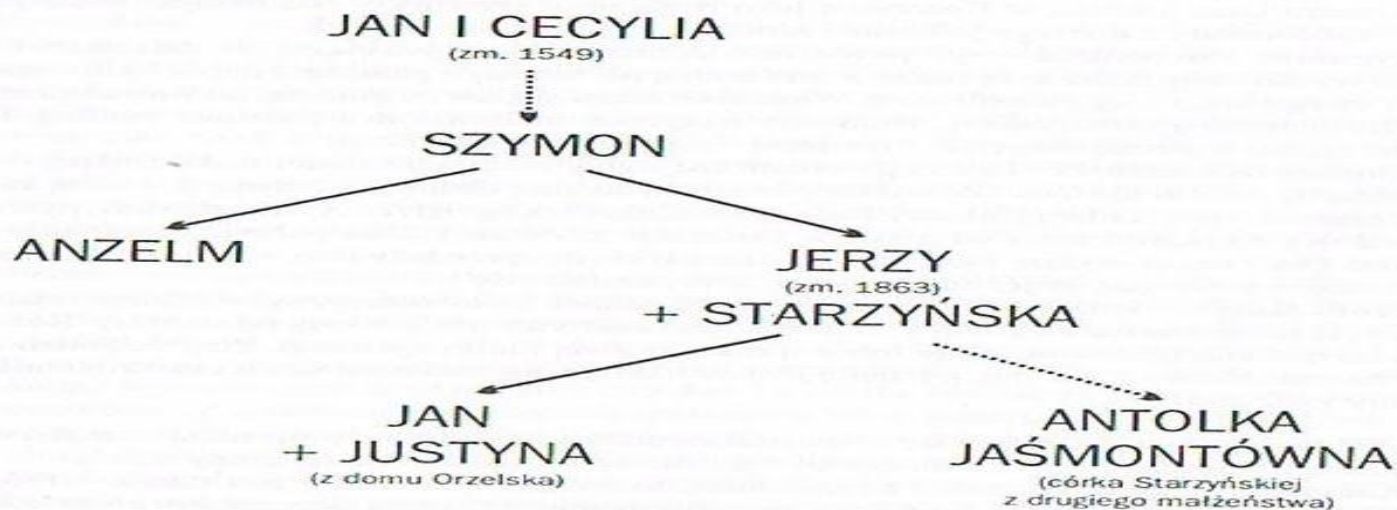
- Czas:
  - akcja – lata 80-te XIX w.
  - Przedakcja –
    1. czasy Zygmunta Augusta (XVI w.) – historia protoplastów rodu Bohatyrowiczów – Jana i Cecylii – Mogiła Jana i Cecylii.
    2. Powstanie styczniowe – historia Andrzeja, Benedykta i Dominika Korczyńskich oraz Jerzego Bohatyrowicza – wspólna walka – Mogiła powstańców.
- Miejsce akcji – nad Niemnem:
  - dwór szlachecki: Osowce (Andrzejowa), Korczyn (Benedykt) i Olszynka (Kirłowie);
  - zaścianek – Bohatyrowicze;
  - dwie mogiły.

Bohaterowie

KORCZYŃSCY

BOHATYROWICZOWIE (rodzina Jana)

Cechy powieści realistycznej kreacja bohaterów

- zindywidualizowane i psychologicznie pogłębione portrety jednostek;
  - bohaterowie o cechach typowych dla grup społecznych i zawodowych, narodowościowych, religijnych (np. typowy arystokrata, typowy mieszczanin);
  - czytelnik dowiaduje się wiele o postaci za sprawą szczegółowego opisu jej otoczenia, rzeczy i przyzwyczajień – zasada milieu
- Benedykt Korczyński – szlachcic walczący o utrzymanie swojego majątku, dawny powstaniec nie mogący poradzić sobie z trudną sytuacją po powstaniu, skonfliktowany z zaściankiem, synem i żoną, która go nie rozumie i nie wspiera, codzienność zabiła w nim idealistę;
  - Emilia Korczyńska – hipochondryczka, typ kobiety salonowej, nieprzywykłej do pracy, pragnącej sentymentalnej miłości w romansowym stylu, głęboko nieszczęśliwej z mężem – realistą;
  - Witold Korczyński – młody aktywista, wojujący pozytywista;
  - Dominik Korczyński – były powstaniec, emigrant, który odnalazł szczęście w Rosji, zdradzając ideały młodości;
  - Andrzejowa Korczyńska – wdowa po powstańcu, żyje ideałami swego męża, poświęciła się wychowaniu syna, którego rozpieściła, odsunęła od zwykłego życia i zamiast patrioty – spadkobiercy ideałów męża wychowała egoistycznego kosmopolitę;
  - Zygmunt Korczyński – syn powstańca, salonowy próżniak, stylizuje się na romantyka, kosmopolita, który chce sprzedać majątek ojca i dobrze urządzić się za granicą, bawi się kobietami i życiem;
  - Teofil Różyc – zepsuty arystokrata morfinista, trwoni majątek, który mógłby wykorzystać dla spraw narodowych, nie wykorzystuje swego wykształcenia, marnuje sobie życie, kosmopolita;
  - Darzeczcy – rodzina próżnych, bezideowych, wyrachowanych materialistów, wychowują dzieci w kulcie bogactwa;
  - Justyna Orzelska – zagubiona panienska z dworku, naiwna w stosunku do Zygmunta, bezideowa, ale pod wpływem miłości przeżywająca duchową przemianę;
  - Marta Korczyńska – spracowana krewna w roli służącej u bogatej rodziny, bała się mezaliansu, odrzuciła prawdziwą miłość do Anzelma i żyje jako zgorzkniała, choć wrażliwa stara panna;
  - Bolesław Kirło – pasożyt społeczny, nie pomaga żonie w prowadzeniu domu, zajmuje się plotkami, intrygami i zabawą;
  - Janek Bohatyrowicz – młody, silny, pracowity szlachcic zaściankowy, wzór cnót mężczyzny i patrioty

Kreacja bohaterów Orzeszkowej jest typowa dla powieści tendencyjnej, czyli powieści z tezą, którą należy udowodnić.

Teza w „Nad Niemnem” : Najważniejszą wartością w życiu człowieka jest praca i Ojczyzna.

□ Bohaterowie pozytywni, czyli pracownicy patrioci: Benedykt, Witold, Marta, Janek, Justyna, Bohatyrowicze.

Idealizacja

□ Bohaterowie negatywni, czyli leniwi kosmopolici, pasożyty społeczne: Emilia, Darzeccy, Teofil, Kirło, Zygmunt.

Karykatura

Cechy powieści realistycznej

konstrukcja narratora, język i styl

- trzecioosobowy narrator odautorski, wszechwiedzący i wszechobecny, ukrywający się za zdarzeniami i nieuczestniczący w nich;
- mowa pozornie zależna w przypadku przyjęcia przez narratora punktu widzenia bohatera;

język i styl:

- „przezroczysty”, „niezauważalny”, pozbawiony stylistycznych ozdobników;
- bogaty w informacje (wiele przymiotników i rzeczowników);
- dialogi i monologi zbliżone do mowy potocznej;
- język postaci zindywidualizowany, zależny od pochodzenia, wykształcenia i wieku bohatera

Język stylizowany na mowę potoczną, charakterystyczną dla ludzi żyjących w drugiej połowie XIX wieku na Kresach, zindywidualizowany np. dialekt wschodniokresowy Benedykta, ekspresyjny styl Emilii.

Funkcje powieści realistycznej

Funkcja: traktat moralny.

Sposób realizacji tej funkcji:

- wartościowanie bohaterów, ocenianie ich postępowania,
- formowanie wzorców osobowych,
- odwoływanie się do mieszczańskich wyobrażeń moralnych,
- nieosobowy, pozornie anonimowy narrator w roli moralisty i autorytetu,
- uwzględnianie wspólnych racji pisarza i odbiorcy.

Na podstawie artykułu Michała Głowińskiego

- Stendhal ("Czerwone i czarne"),
  - Honoré de Balzac ("Komedia ludzka"),
  - Charles Dickens ("Klub Pickwicka"),
  - Nikołaj Gogol ("Martwe dusze"),
  - Lew Tołstoj ("Wojna i pokój");
  - w Polsce:
  - Eliza Orzeszkowa,
  - Bolesław Prus,
  - Henryk Sienkiewicz.
-